

Можливість ненормативної поведінки обумовлена тим, що людська свідомість здатна виходити за межі будь-яких стереотипів і виробляти нові, раніше не існуючі варіанти поведінки. Межа між позитивним і негативним девіантної поведінки мінлива в часі і просторі соціумів. Крім того, одночасно існують різні «нормативні субкультури». Ступінь соціальної «незручності» різних видів ненормативної поведінки різниться від таких, що викликають осуд найближчого соціального оточення, до вчинення тяжких злочинів, покарання за які передбачається повна ізоляція особи від суспільства. Тому своєчасна, якомога більш рання психологічна діагностика схильності молоді до ненормативної поведінки, розробка комплексу заходів психологічної допомоги особистості у зазначених випадках потребує сукупних зусиль теорії і практики [1].

Аналізуючи явище девіантної поведінки, вважаємо за доцільне підкреслити, що воно належить до такого класу явищ, які можуть бути вивчені тільки в результаті спільних зусиль учених – представників багатьох наук: педагогіки, психології, права, медицини, соціології та інших, які у своїй сукупності створюють спеціалізовану галузь знань – девіантологію. Предметом її вивчення є всі форми соціальної патології: злочини, правопорушення, алкоголізм, наркоманія, суїцид тощо [8, с. 37].

Підсумовуючи наукові погляди вчених-теоретиків, можемо зробити висновок, що, незважаючи на деякі відмінності, більшість дослідників головним критерієм девіацій вважає умисне порушення норм, прийнятих у суспільстві. Зазначимо, що більшість учених, розглядаючи проблему девіантності, виходить зі співвідношення цього поняття з поняттям соціальної норми. Такі норми формуються у всіх сферах суспільного життя і регулюють усі види суспільних відносин, забезпечуючи, з одного боку, відносну універсальність людської поведінки, а з іншого – формуючи основу для реалізації функції соціального контролю, застосування різних санкцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Омері І. Д. Девіантна поведінка як чинник порушення суспільного життя підлітків // Вісник психології і соціальної педагогіки [Електронний ресурс]: Зб. наук. праць. – Випуск 2. – К., М., 2010. Електронний ресурс Режим доступу: // <http://www.psyh.kiev.ua/>.
2. Великий тлумачний психологічний словник; [Пер. з англ.]. – Т. 1, (А–О). АСТ, Вече, 2003. 592 с.
3. Дюркгейм Е. Про поділ суспільної праці. Метод соціології; пер. з фр. М., 1991. 76 с.
4. Печенюк А. М. Управління сучасною школою / А. М. Печенюк, С. П. Машиковец. Х.: Графіка, 1996. 193 с.
5. Вострокнутов Н. В. Типологія делінквентної поведінки дітей та підлітків / Н. В. Вострокнутов // Соціальна дезадаптація: порушення поведінки у дітей та підлітків. – К.: Генеза, 1996. 242 с.
6. Гуров Д. В. Педагогічні аспекти профілактики правопорушень серед неповнолітніх в системі роботи органів внутрішніх справ: дис. канд. пед. наук: 13.00.01 Ставрополь, 2004. – 205 с.
7. Патакі Ф. Деякі проблеми девіантної поведінки // Психол. журн. 1987. № 4. С. 92–102.
8. Зобенько Н. Д. Деякі аспекти дослідження проблеми девіантної поведінки неповнолітніх // Рідна школа. 2012. №2. С.36–40.
9. Бестужев-Лада І. В. Теоретико-методологічні проблеми соціального прогнозування // Теоретико-методологічні проблеми соціального прогнозування і соціального проектування в умовах прискорення науково-технічного прогресу. М., 1986. 24

І. Щебрай

Науковий керівник – д. ю. н., проф. Сливка С.С.

ЛЮДСЬКА ГІДНІСТЬ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Проблема такого складного та багатогранного феномену, як людська гідність, споконвіків привертала велику увагу людства. Сьогодні ж вона досить актуальна через кардинальні зміни сучасного соціуму, зокрема українського.

Людська гідність є постійно змінюваним суспільним явищем. Її сутність може бути теоретично виражена лише поняттями, що розвиваються, перетворюються, змінюють одне одного. Вона

склалась як відображення в свідомості людей того особливого місця, яке займає людина, а також як відображення її соціальної цінності.

З одного боку, людська гідність втілює всі найкращі ціннісні здобутки людства, виражає рівень гуманістичного розвитку автономної людини як родової істоти. З іншого, людська гідність вчиняє прямий і безпосередній вплив на кожну людину, на її поведінку через базові цінності суспільства, формуючи її погляди на життя, особисту систему цінностей, ціннісні орієнтації і, таким чином, зумовлює та формує особисту гідність кожної людини [1, с. 13]. Вона слугує критерієм загальної оцінки особистості як гідної або недостойної людини.

Зокрема, українська дослідниця Н. Шукліна трактує гідність людини у загально соціальному значенні як сукупність різноманітних орієнтирів, соціальних і правових можливостей, а також «індивідуальної» культури держави, що визначають сутність людської гідності на певному етапі історичного розвитку цивілізації. У суто правовому значенні дослідниця визначає гідність людини як сукупність особистих прав і свобод, реалізація яких дозволяє кожній людині стати, бути і залишатися особистістю. За таких умов гідність особи, на її думку, слід розглядати як фундаментальну норму існуючого державного ладу, яка, більше того, утворює підвалину конституційно організованого суспільства.

Міжнародна система захисту прав людини дістала подальший розвиток у створенні регіональних, зокрема європейських, правозахисних механізмів. Рада Європи, Європейський Союз і Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) – це три організації, які намагаються встановити в усій Європі демократичну та економічну стабільність, без якої неможливий ефективний захист прав людини. При цьому цінність Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод полягає не лише у закріпленні людської гідності, прав та свобод людини, а, здебільшого, у механізмі їх впровадження, визначальне місце в якому займає Європейський суд з прав людини. Оскільки реакція держав на рішення Суду щодо них проявляється у внесенні змін до національного законодавства, то саме рішення Суду можна вважати визначальним засобом захисту людської гідності та прав людини у рамках Ради Європи [1, с. 21].

Людська гідність становить джерело, фундамент і основу цілого конституційного порядку в логічному, онтологічному та інтерпретаційному розумінні. Тому людську гідність не можна тлумачити тільки як одне з багатьох прав або свобод, оскільки таке розуміння гідності може призвести до звуження її змісту. З об'єктивної сторони гідність розглядають як один із принципів права. Принцип людини, її життя, честі і гідності як найвищої цінності – це конституційний принцип українського правового розвитку.

А. Церковна розуміє гідність як найвищу соціальну цінність, яка свідчить в об'єктивному аспекті про значущість людини для суспільства з погляду її моральних, духовних, фізичних (природних) якостей, тобто значущість індивіда як людини, як представника людства, не зважаючи на належність до тієї чи іншої соціальної спільноти, групи й становища в суспільстві, а в суб'єктивному аспекті – про особистісну значущість для самої особи її моральних, духовних, фізичних (природних) якостей [4, с. 42–43].

Таку думку загалом підтримує і П. Рабінович. За ним, гідність людини – це її достоїнство, тобто цінність людини як такої, самої по собі (самоцінність) – незалежно від будь-яких її біологічних чи соціальних властивостей. З цього випливає і засада рівності всіх людей з огляду на їхню гідність. Гідність – це моральна риса, яка відображає унікальну природу людини. З моменту народження кожної людини її гідність є однаковою, рівною з гідністю всіх інших людей. Усвідомлення цього кожною людиною приводить до формування у неї почуття власної гідності [3, с. 21]. Саме такий підхід притаманний представникам школи природного права, які вважають, що певний перелік невід'ємних прав належить кожній людині від народження без винятків та умов.

Конституція України закріплює положення, згідно з яким гідність людини є недоторканою. Законодавець встановлює межі, які не можуть бути порушені навіть у випадку загально суспільної користі, а тому, зазначене право не може бути обмежене навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану. Обмежень прав людини не повинно бути, якщо воно погіршує правове становище або якимось інакше суперечить законним інтересам учасників суспільних відносин. [2].

Варто зазначити, що передбачена Конституцією України правова держава повинна будуватися на верховенстві права з огляду на ідею людської гідності, бо саме держава існує для людини, а не навпаки.

Отже, на нашу думку, однією з найважливіших ознак демократичної держави є повага гідності людини та її прав, визнання людини вищою соціальною цінністю. Поряд з цим, розвиток людини, яка будує своє життя на засадах вищих моральних цінностей, можливий лише за умови поваги особи, її гідності. Існує велика потреба реалізувати в суспільстві шкалу цінностей, на вершині якої знаходилась би така цінність як людина та її гідність. Повага гідності особи має характер відносин, що ґрунтуються на нормах права та моралі, на принципах свободи та взаємовідповідальності. Тому охорона та захист особи, її гідності, прав і свобод є першочерговим завданням правової держави – держави реальних прав людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грищук О. В. *Людська гідність у праві: філософський аспект : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.12 «Філософія права»*. Х., 2008.
2. Конституція України від 28 червня 1996 року // *Відомості Верховної Ради*. – 1996. – № 30. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>
3. Рабінович П. М. *Право людини і громадянина у Конституції України (до інтерпретації вихідних конституційних положень)* / П. М. Рабінович. Х. : Право, 1997. 64 с.
4. Церковна А. О. *Гідність і честь у цивільному праві України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право; цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право»*, К., 2003. 53 с.